

LIBRIS

We know
books

ANTON PAVLOVICI

CEHOV

POVESTIRI
ORTODOXE

ediția a treia

Cuvînt înainte și note de
IEROMONAHUL
SAVATIE BAȘTOVOI

Redactor: Elena Marinescu

Coperta: Ierom. Savatie Baștovoii

© Ierom. Savatie Baștovoii

© Editura Cathisma, pentru prezenta ediție, București, 2025

ISBN 978-606-8272-47-4

Descrierea CIP poate fi consultată la
Biblioteca Națională a României

CATHISMA

Începuse să plîngă.
 „Aceste locuri ocupă doar locul degeaba..., se gîndea Andrei Andreici, privind tîmp rîpele și neînțelegînd extazul fiicei. Folos din ele, ca și lapte de la țap!”

Iar ea plîngea, plîngea și respira setos, din tot pieptul, de parcă simțea că nu mai are mult de respirat...

Andrei Andreici își scutură capul, ca un cal mușcat de tăun, și, pentru a-și înfunda amintirile grele, începu să-și facă semnul crucii la repezeală.

– Pomenește, Doamne, sufletul răposatei roabei Tale, desfrînatei Maria, și iartă-i toate păcatele, cele de voie și fără voie...

Cuvîntul necuviincios iar îi scapă pe limbă, dar el nu observă. Ceea ce a prins rădăcini adînci în conștiință nu mai poate fi scos nici cu învățăturile părintelui Grigori, nici cu cuiul! Makarievna oftă și șopti ceva, inspirînd adînc. Mitka-slăbănogul căzuse și el pe gînduri....

– ...unde nu este nici durere, nici întristare..., îngîmă cîntărețul, acoperindu-și cu palma falca dreaptă.

Din cădelniță ieșeau rotocoale albăstrui de fum, scaldîndu-se în conul luminii late ce întretăia pustietatea obscură, lipsită de viață, a bisericii. S-ar părea că împreună cu fumul se ridica însuși sufletul răposatei. Firițele de fum, ce semănau cu buclele de prunc, se roteau, se ridicau și porneau spre geam, de parcă se fereau de deznădejdea și durerea ce umpleau acest biet suflet.

CUPRINS

<i>Un Cehov ortodox</i>	5
Sfînta simplitate	11
Coșmarul.....	21
Scrisoarea.....	43
Cazacul	63
Omorul.....	73
Volodea cel mare și Volodea cel mic.....	119
Arhiereul	139
În noaptea sfîntă.....	165
Panihida.....	183

NOTĂ ASUPRA TRADUCERII

Volumul de față cuprinde texte selectate din *Opere complete* de Anton Pavlovici Cehov, ediția în 30 de volume, apărută la Editura „Nauca”, din Moscova, în perioada 1974-1983.

Textele sînt traduse, după cum urmează, de:

SAVATIE BAȘTOVOI – *Sfînta simplitate, Coșmarul, Scrisoarea, Cazacul, În noaptea sfîntă.*

MIHAI COSTIȘ – *Omorul, Volodea cel mare și Volodea cel mic, Arhiereul, Panihida.*

UN CEHOV ORTODOX

Cehov este, fără îndoială, unul dintre cei mai mari scriitori ai lumii. Este chiar nepotrivit să-l prezinți cititorului pe Cehov, știind că zeci de teatre în lumea întreagă îi poartă numele, că după piesele și nuvelele lui s-au turnat filme, că, în sfîrșit, numele său face parte din acele nume aproape legendare, mai presus de numele muritorilor de rînd, despre care s-a vorbit și s-a scris atît de mult, încît nu se mai poate spune nimic nou.

Totuși, citind această carte, cititorul (și mai ales cititorul român) va descoperi o latură a lui Cehov despre care nu a știut nimic. Este vorba de ortodoxismul lui, care a dat naștere unei serii de povestiri puțin cunoscute pînă și cititorului de limbă rusă. Unele dintre ele au fost publicate în periodice cu pseudonimul „A. Cehonte”, altele, deși poartă numele clasicului rus, s-au pierdut în cele 30 de tomuri ale operei complete ceho-

viene, nebucurîndu-se de promovarea criticilor și istoricilor literari sovietici din motive pe care cititorul le deduce cu ușurință.

Povestirile ortodoxe ale lui Cehov (ne-am îngăduit să le numim astfel) nu sînt niște manierisme ale unui călător care s-a inspirat din niște realități cu care s-a ciocnit într-un context sau altul. Cehov nu se inspiră din ortodoxie, Cehov *este* ortodox! Vorbind despre preoți, călugări sau episcopi, marele scriitor nu surprinde atît latura lor exterioară, ci le descoperă sufletul. De fapt, aceasta este marca lui Cehov, acest neîntrecut maestru în a surprinde cele mai adînci și cele mai intime mișcări sufletești, răscolindu-te uneori pînă la lacrimi, iar alteori făcîndu-te să închizi cartea și să rîzi de unul singur. Citind aceste povestiri, îți dai seama că Cehov petrecea mult timp prin mănăstiri, că a avut preoți prieteni de familie, că a fost el însuși un ortodox practicant, cunoscător fin al cultului liturgic, pînă la mici nuanțe, că a trăit ortodoxia profund și autentic, problematizînd ca un adevărat teolog și, îndrăznesc să spun, duhovnic. Aceste concluzii sînt ceva mai mult decît presupuneri, căci amănunte mai puțin cunoscute din biografia clasicului rus ne descoperă că el a cîntat multă vreme în strană, că a avut un cumnat iconograf, că ținea cu sfințenie toate posturile și era atît de credincios rînduielii liturgice, încît, chiar și atunci cînd nu era în

țară, mergea la biserica rusă de la ambasadă, așa cum reiese din una dintre scrisorile sale.¹

Nu putem vorbi, în cazul lui Cehov, de un moment al convertirii ca la Gogol sau Dostoievski. Cehov pare să fi fost credincios pur și simplu, povestirile sale „ortodoxe” împresurîndu-i opera de la debut pînă la sfîrșitul său timpuriu (după cum o arată și anii trecuți la sfîrșitul fiecărei povestiri cuprinse în cartea de față).

Mi se pare vrednic de atenție faptul că artiști care au dat naștere unei opere cu totul moderne, cum sînt Cehov și Brîncuși, au practicat o religie considerată a fi printre cele mai conservatoare: ortodoxia. Afît Cehov, cît și Brîncuși, despre care se știe că a cîntat în strană la Biserica românească din Paris, și-au creat operele la lumina ortodoxiei. Acești artiști neîntrecuți, acești mari și fini cunoscători ai spiritului uman nu și-au făurit un creștinism propriu, nu au îmbrățișat ideile spectaculoase și foarte la modă ale grupărilor religioase cu pretenții inovatoare, ci au practicat o ortodoxie cuminte, pînă acolo că au cîntat cu babele în strană.

Pentru Cehov cîntarea bisericească reprezenta o necesitate firească a sufletului. Iată ce își amintește despre el scriitorul I.N. Potapenko, un oaspete frecvent în casa lui Cehov: „El avea o voce sonoră. Cunoștea

¹ *Scrisoare către cei de acasă*, Paris, 21 aprilie 1891.

perfect slujba bisericească și îi plăcea să organizeze acasă coruri improvizate. Se cântau tropare, condace, stihiri, irmoase pascale. Ni se alătura și Maria Pavlovna, vuia și Pavel Egorovici, iar Anton Pavlovici ținea constant partitura basului. Aceasta se vedea că îi provoacă cea mai sinceră plăcere: privind la fața lui aveai impresia că în acele momente el se simte copil”.¹

Cehov iubește Biserica, el scrie ca un fiu al Bisericii. Cu toate acestea, nu veți găsi la el nici cea mai mică încercare de idealizare. Personajele lui pot fi preoți bețivi, neinstruiți, murdari, preoți oprți de la slujbă pentru păcate sau habotnici care își omoară fratele pentru că a mâncat ulei în prima săptămână din Postul Mare. Cu alte cuvinte, atmosfera surprinsă de Cehov este aceeași care l-a determinat pe Tolstoi să desființeze preoțimea în scrierile sale și să părăsească Biserica, pentru a-și făuri un creștinism propriu, chiar o sectă proprie.² Cehov scrie cu atîta mărinimie și cu atîta dragoste, încît te face să te rușinezi de propria ta viață, de mîndria ta, de murdăria ta. Citind aceste povestiri, vrei să ascunzi la spate piatra pe care pînă atunci

¹ Citat de T.A. Sokolova în Prefața la volumul „A.P. Cehov, *Svia-taia prostota*”, Izdatelistvo Sreteniskogo Monastyria, Moscova, 2005.

² Tolstoi s-a situat într-un conflict declarat cu Biserica Ortodoxă, promovînd o religie care nega Dumnezeuirea lui Hristos și rostul Bisericii ca instituție. Ajunge chiar să scrie o „evanghelie” proprie. A avut mulți adepți la curtea țarului și printre rușii din Franța. Adepții lui Tolstoi erau numiți „tolstovtsy” și erau considerați o sectă.

ai ținut-o în mînă sau plîngi și te bucuri împreună cu femeia păcătoasă pe care a iertat-o Hristos.

Fiecare mare scriitor s-a hrănit dintr-o mare cultură, dintr-o mare tradiție. Unii dintre ei și-au afișat credința și chiar au promovat-o prin scrierile lor. Nu mă refer la literatura dulceagă de propagandă religioasă, ci la opere care au făcut înconjurul lumii, devenind piese de rezistență ale literaturii universale, cum ar fi *Siddhartha* a lui Hermann Hesse, *Povestirile orientale* ale lui Marguerite Yourcenar sau *Povestirile hasidice* ale lui Martin Buber. Povestirile ortodoxe ale lui Cehov cuprinse în volumul de față nu au fost scrise programat și nu au pretenția cărților enumerate mai sus. Adică, nu există o carte a lui Cehov intitulată *Povestiri ortodoxe*. Acest titlu ni l-am îngăduit noi, adunînd la un loc textele evident ortodoxe ale scriitorului.

Antologia de față este, fără îndoială, o baie de lumină și un izvor care fișnește curat din adîncurile celei mai autentice tradiții evanghelice și patristice. Credem că ea va satisface setea multora din cei care caută sincer să cunoască și să înțeleagă Ortodoxia. Căci, nu-i așa? – „omul trebuie să fie credincios sau să caute credința, altminteri viața lui este pustie” – Anton Cehov.

Ieromonah SAVATIE BAȘTOVOI

SFÎNTA SIMPLITATE

La părintele Sava Jezlov, bătrînul paroh al Bisericii Sfintei Treimi din orașul P., pe nepusă masă a poposit din Moscova fiul său Alexandru, un vestit avocat moscovit. Bătrînul și singuraticul văduv, zărindu-și unica odraslă, pe care nu o mai văzuse de 12-15 ani, încă din vremea cînd îl petrecuse la universitate, a pătuit, s-a cutremurat din tot trupul și a înțepenit. Bucuria și încîntarea lui nu aveau hotar.

Seara, în ziua venirii, tatăl și fiul au discutat mult. Avocatul mîncă, bea și se înduioșa.

– E bine aici la tine, drăguț! își arăta el încîntarea, legănîndu-se în scaun. E confortabil, cald și miroase a ceva patriarhal. Zău e bine!

Părintele Sava, ținînd mîinile la spate și, după cum se vede, fudulindu-se în fața bătrînei bucătărese că are un fiu atît de mare și de galant, se plimba în jurul mesei și se străduia, pentru a fi pe placul oaspetelui, să-și însușească o înfățișare cît mai „savantă”.

SFÎNTA SIMPLITATE

La părintele Sava Jezlov, bătrînul paroh al Bisericii Sfintei Treimi din orașul P., pe nepusă masă a poposit din Moscova fiul său Alexandru, un vestit avocat moscovit. Bătrînul și singuraticul văduv, zărindu-și unica odraslă, pe care nu o mai văzuse de 12-15 ani, încă din vremea cînd îl petrecuse la universitate, a pătuit, s-a cutremurat din tot trupul și a înțepenit. Bucuria și încîntarea lui nu aveau hotar.

Seara, în ziua venirii, tatăl și fiul au discutat mult. Avocatul mîncă, bea și se înduioșa.

– E bine aici la tine, drăguț! își arăta el încîntarea, legănîndu-se în scaun. E confortabil, cald și miroase a ceva patriarhal. Zău e bine!

Părintele Sava, ținînd mîinile la spate și, după cum se vede, fudulindu-se în fața bătrînei bucătărese că are un fiu atît de mare și de galant, se plimba în jurul mesei și se străduia, pentru a fi pe placul oaspetelui, să-și însușească o înfățișare cît mai „savantă”.

– Așa stau treburile, frate... zicea el. A ieșit așa cum mi-am dorit în inima mea: și tu, și eu am mers pe latura intelectuală. Tu, iată, la universitate, iar eu am absolvit academia din Kiev, așadar... Pe aceeași cale, carevasăzică... Ne înțelegem unul pe altul... Atît că eu nu mai știu cum e acum prin academii. Pe vremea mea puneau mare accent pe clasicism și se studia, chiar și ebraica veche. Dar acum?

– Nu știu. Dar tu, tataie, ai un pește pe cinste. M-am săturat, dar tot mai mănînc.

– Mănîncă, mănîncă! Tu ai nevoie să mănînci mai mult, deoarece duci o muncă intelectuală, nu fizică... hm... nu fizică... Tu ești universitant, muncești cu capul. Mult o să zăbovești pe ospețe?

– Eu nu pentru ospețe am venit. Eu, tataie, am intrat întîmplător pe la tine, cum se zice *deus ex machina*. Am venit în vizită de lucru, să-l apăr pe fostul vostru primar. Probabil ai aflat că mîine va fi judecata.

– Așadar... Să înțeleg că ești pe latura judecătorească? Jurisprudent?

– Da, sînt reprezentant al juraților.

– Da... Să te ajute Dumnezeu! Și rangul tău care este?

– Zău nu știu, tataie.

„Să-l întreb de leafă, gîndi părintele Sava, dar pentru ei această întrebare e de prost-gust... Judecînd după îmbrăcăminte și luînd în socoteală ceasul de

aur, trebuie să presupun că primește mai mult de o mie.”

Bătrînul și avocatul tăcură.

– N-am știut eu că ai un pește așa de bun, că aș fi intrat pe la tine și anul trecut – a zis fiul. Anul trecut am fost aici, nu departe, în orașelul vostru de gubernie. Ce orașe nostime aveți!

– Chiar nostime... măcar scuipă-le! fu de acord părintele Sava. Ce să faci! Sîntem departe de centrele intelectuale... Prejudecăți. Încă nu a pătruns civilizația...

– Nu la asta mă refer... Ascultă ce pățanie s-a petrecut cu mine. Intru eu în orașelul vostru de gubernie la teatru, merg la casă după bilet, și mi se spune: spectacolul nu va avea loc, deoarece încă nu s-a vîndut nici un bilet! Iar eu îi întreb: Cît de mare este suma pe care trebuie să o strîngeți? Zice: Trei sute de ruble! Spuneți-le să joace, zic, voi plăti eu trei sute... Am plătit de plictiseală trei sute de ruble, iar cînd am început să privesc drama lor sfîșietoare, m-am plictisit și mai mult... Ha-ha...

Părintele Sava își privi fiul cu neîncredere, apoi o privi pe bucătăreasă și pufni în pumn...

„Vai, ce minte!” gîndi el.

– De unde, Șurenika¹, ai luat tu aceste trei sute de ruble? îl întrebă el, stînjenit.

¹ Șurenika (Șura) și Sașenika (Sașa) sînt diminutive pentru Alexandru.

– Cum de unde le-am luat? Din buzunarul meu, desigur...

– Hm... Care este, iartă-mi întrebarea nepotrivită, venitul tău?

– Depinde... Într-un an pot să câștig vreo treizeci de mii, iar în altul nici douăzeci nu se adună... Anii diferă.

„Vai, minte! Ho-ho-ho! Vai, minte! gîndi părintele Sava, hohotind și privind cu dragoste la fața slăninie a fiului. Lăudăroasă e tinerețea! Ho-ho-ho... Hai că-i bună – treizeci de mii!”

– Nu pot să cred, Sașenika! zise el. Iartă-mă, dar... ho-ho-ho... treizeci de mii! Pe banii ăștia poți să construiești două case...

– Nu crezi?

– Nu că n-aș crede, dar așa..., cum să mă exprim..., tu... mi se pare că prea... ho-ho-ho... Ei, dar dacă tu primești atît de mult, atunci unde se duc banii?

– Îi cheltui, tataie... În capitală, frate, viața mușcă. Aici ai nevoie de o mie ca să trăiești, iar acolo de cinci. Țin cai, joc cărți..., îmi permit uneori.

– Așa este... Dar tu strînge-i!

– Nu se poate... N-am eu nervii ăștia ca să-i strîng..., oftă avocatul. Nu pot să fac nimic cu mine. Anul trecut mi-am cumpărat în Poleanka o casă, cu șazeci de mii. E, oarecum, un sprijin la bătrînețe! Și

ce crezi? N-au trecut nici două luni după cumpărare, că am fost nevoit să o vînd. Am vîndut-o și toți banii – tffiu! O parte i-am pierdut la cărți, cealaltă am băut-o.

– Ho-ho-ho! Vai, minte! piui bătrînul. Minte fabulos!

– Nu mint, tataie!

– Parcă se poate oare să pierzi casa la joc sau să o bei?

– Se poate, nu doar casa, ci și globul pămîntesc poți să-l bei. Mîine o să jupoi eu de pe primarul vostru cinci mii, dar presimt că nu o să ajung cu ele pînă la Moscova. Așa este *planida*¹ mea.

– Nu planida, ci planeta, îl corectă părintele Sava, tușind și privind cu demnitate spre bătrîna bucătărea-să. Iartă-mă, Șurenika, dar eu mă îndoiesc de cuvintele tale! Pentru ce primești tu astfel de sume?

– Pentru talent...

– Hm... Poate că vreo trei mii primești, dar ca să primești treizeci de mii sau, să zicem, să cumperi case, iartă-mă... mă îndoiesc. Dar să lăsăm aceste contradicții. Acum să-mi zici cum e la voi, în Moscova. Cred că e vesel. Ai multe cunoștințe?

– Foarte multe. Toată Moscova mă cunoaște.

– Ho-ho-ho! Vai, minte! Minuni peste minuni, îndrugi, frate.

¹ Planeta – aluzie la zodie, probabil.